

Reserapport från besök hos ZCTU, Zimbabwe 21 – 24 januari, 2010

Bakgrund

TCO och ZCTU har under många år haft nära relationer och ZCTU har deltagit vid TCO:s kongresser bland annat 2001 då Clementin Dehwe höll ett anförande om den politiska situationen i Zimbabwe i allmänhet och om HIV/AIDS-situationen i synnerhet. Kongressen blev tagen och samlade omgående in omkring 900 000 kronor för ZCTU:s arbete med HIV/AIDS bland medlemmarna. Så som situationen i landet utvecklades kom detta arbete att nära integreras med det dagliga fackliga arbetet för att stå upp emot Mugaberegimens förtryck och förföljelse av ZCTU.

ZCTU har sedan man tog initiativet och bildade oppositionspartiet MDC betraktats av Mugabe som en av de politiska huvudmotståndarna. De fackliga ledarna har under hela första decenniet av det nya århundradet stått upp för sina medlemmar och har därför förföljts, arresterats och torterats. TCO har tillsammans med andra fackliga organisationer stött ZCTU finansiellt, politiskt och moraliskt i ett ”överlevnadsprogram”, som under senaste året omformats till ett kapacitetsbyggnadsprojekt.

Besöket i januari föranleddes av att TCO besökte FEDUSA i Sydafrika, vilket ZCTU hade kännedom om, och bjöd därför in TCO till ett besök i Zimbabwe. TCO och andra fackliga organisationer har under det senaste decenniet inte varit välkomna och insläppta landet varför besöket kom att bli det första för TCO på många år.

TCO representerades av Lars Bengtsson och besöket betraktades som en artighetsvisit.

ZCTU:s syn på politiska situationen i landet

Sedan MDC bildades, på initiativ av ZCTU, för drygt tio år har man stärkt sin ställning i parlamentet inte minst genom att stödet från ZCTU varit orubbligt. Morgan Tsvangirai (MT) var inte enbart partiledare för MDC han var också dessförinnan, 1997, med och grundade NCA, National Constitution Assembly, och blev dess förste ordförande. NCA är en rörelse som samlar hela civila samhället i att åstadkomma en ny folkligt förankrad konstitution.

Idag står frågan om en ny konstitution högt på den politiska dagordningen i Zimbabwe. Uppdraget att utarbeta och anta en ny författning är en del av maktindelningen och överenskommelsen The Global Political Agreement (GPA) mellan Mugabe/ZANU-PF och Tsvangirai/MDC-T/MDC-S¹. Det pågår nu en process på hög politisk nivå för att genomföra beslutet om en ny författning i landet. Mugabe och Tsvangirai har presenterat ett utkast som kallas Kariba Draft. Från hög politisk nivå är man inne i fasen då man ska försöka övertyga folket om att detta förslag är det man bör anta. Tanken är att det ska föras ut i landet och man är i processen att

¹ MDC splittrades i mitten av 2000-talet i två fraktioner, vilka nu arbetar nära varandra och utgör idag en samlad kraft.

utse regionala rapportörer som ska informera statsledningen om hur förslaget uppfattas. Problemet just nu är att ZANU-PF och MDC inte kan enas om personerna. Dessa tillsättningar, eller bristen i processen, förlamar hela arbetet som nu står still och stampar.

ZCTU och alla folkrörelserna i landet inklusive kyrkan och studentrörelsen, som samlas i NCA, menar att det pågående arbetet är en falsk och felaktig väg att gå fram. Man har redan från bildandet av NCA haft uppfattningen att ett utkast till konstitution skulle utarbetas av en oberoende kommission med högt förtroende bland folket. En sådan kommissions arbetsätt ska vara öppet och i ständig dialog med folket. När ett utkast är framlagt ska det beslutas genom en folkomröstning. ZCTU menar att detta upplägg är det rätta sätt att kunna leverera en folkligt förankrad författning.

ZCTU är idag av uppfattningen att MDC: ledning rört sig till en position så nära Mugabe att man avskärmat sig från folket. Det gemensamma förslag som ZANU-PF och MDC presenterat, Kariba Draft, är i stort sett detsamma som den författning man vill avskaffa, Lancaster House. Förslaget anger ingen maktindelning och merparten av makten samlas hos presidenten. ZCTU och NCA menar att förslaget är en konstruktion av politiker och inte ett resultat av en genuin folklig process.

Händelseutvecklingen kring en ny konstitution innebär att MDC riskerar att bli betraktade som representanter för den politiska gynnade eliten och inte som representanter för Zimbabwes folk och stödet från partiets grundare håller på att luckras upp. Situationen betraktas som allvarlig av ZCTU.

Den politiska dödläget vad avser införandet av en ny konstitution har föranlett Mugabe att börja diskutera nyval i landet. Även detta har upprört den folkliga oppositionen då man är mitt i en parlamentarisk mandatperiod och man ser ingen anledning till nyval. Däremot skulle många välkomna ett nytt presidentval som genomfördes på ett sätt som väckt många frågetecken kring valfusk mm. Men Mugabe är en slug politiker och enligt ZCTU är han ute efter att blidka en utländsk opinion genom att blanda ihop korten (valen).

I övrigt är arbetslösheten ett spöke och över 90 % av arbetskraften är arbetslös och omkring hälften av dessa försörjer sig inom den informella ekonomin. Ljuset i mörkret är att inflationen är runt 1 % idag jämfört med femsiffriga tal för drygt ett år sedan.

Situationen inom ZCTU

ZCTU s situation håller på att stabiliseras och man utgör en viktig och stark kraft i landet. I praktiken är man ledningen för en samlad folklig rörelse och har också initiativet i arbetet med en alternativ konstitution. Man menar att denna fråga är nyckeln för att möjliggöra lösningar på andra svåra problem i samhället.

ZCTU har ett mycket välordnat, med vissa materiella brister, kontor i Harare. Man har inrättat särskilda avdelningar för ekonomi, rekrytering, utbildning, jämställdhet, information, lobby av politiker, arbetsrätt/juridik, tidningen Worker och arbetsmiljö. Jag hade tillfälle att under en förmiddag sitta ner med samtliga avdelningschefer och det är en imponerande verksamhet man redovisar. Svagheten är att man fortfarande är i stort behov av bidrag utifrån bland annat från LO och TCO. Dock är man mycket öppen och redovisar var ifrån olika projekt och verksamheter finansieras.

ZCTU har idag 32 medlemsorganisationer och 248 000 betalande medlemmar. Man tar in medlemsavgifter från sina medlemsorganisationer (se bilaga) men alla budgeterade medel kommer inte fram till ZCTU eller ens till medlemsorganisationen. Oftast beror det på att arbetsgivarna, främst inom offentlig sektor, inte betalar ut löner till de anställda eller att arbetsgivare underlåter att skicka de medel man genom check-off system (löneavdrag för fackavgiften) är ålagda att skicka till medlemsorganisationerna och ZCTU. Glädjande är att den idag låga inflationen gör att de medel som kommer in från medlemsorganisationerna har ett värde även nästkommande dag. USD är idag den rådande och officiella valutan.

Det är hos medlemsorganisationerna man ser de stora problemen då man har ekonomiska svårigheter att driva verksamhet och tappar följaktligen medlemmar. ZCTU ser gärna att allt fler GUF engagerar sig med sina systerorganisationer genom sådant stöd att de på sikt blir självförsörjande.

Polisen fortsätter, trots GPA, att trakassera fackliga företrädare och så sent som i december 2009 arresterades ZCTU:s ordförande och några av hans medhjälpare. Dock släpptes man inom några dagar och polisen fick stark kritik av domstolen som menade att det inte fanns laglig grund för de framförda anklagelserna.

ZCTU och lärarna

Inom ZCTU finns en lärarorganisation Progressiv Teachers Union of Zimbabwe, PTUZ. De har länge varit kritiska till lärarorganisationen ZIMTA som finns utanför ZCTU. Man har sett ZIMTA, rätt eller orätt, som allt för nära ZANU-PF och fogliga inför regimen. Sedan ZIMTA för något år sedan bytte ledning har relationerna förbättrats betydligt och ZIMTA söker nu medlemskap i ZCTU och PTUZ har rekommenderat ZCTU att anta dem som medlemmar. Handläggningen inom ZCTU av ärendet har varit en riktig långbänk, men i april kommer ett slutligt avgörande och allt tyder på att ZIMTA tas upp som medlem i centralorganisationen.

Besök på svenska ambassaden

Jag gjorde ett besök på svenska ambassaden tillsammans med ZCTU generalsekreterare Wellington Chibebe och mottogs av Göran Engstrand som arbetar med utvecklingsfrågor dvs är Sidas representant i landet.

Svenska ambassaden har under de svåra åren alltid gett ZCTU stöd när regimen kränkt mänskliga och fackliga rättigheter. Inte minst uppskattat är ambassadör Rylanders öppna stöd när fackliga företrädare misshandlats, torterats och arresterats.

Vi fick under samtalet klart för oss att Sverige under vårt ordförandeskap i EU hårt drivit frågan att EU ska ha normala relationer med Zimbabwe så snart alla i GPA uppsatta villkor/mål är uppfyllda. Den synen delades delvis av Chibebe som uttryckte att han var skeptisk till om det gick att genomföra alla reformer inom GPA och om de genomfördes, t ex en ny men dålig konstitution, kanske det inte innebar några väsentliga förändringar.

Ambassaden redogjorde också för planerna att överväga att ta bort de restriktionerna mot höga företrädare inom Mugaberegimen som begränsat deras resande och penningtransaktioner. Detta motsätter sig ZCTU skarpt.

Besök hos ZCTU:s forsknings- och utredningsinstitut

Institutet bildades 2003 och leds av en styrelse på 10 personer, sex från ZCTU och fyra från den akademiska världen. På institutet arbetar drygt en handfull forskare.

Verksamheten innebär att ta fram djuplodande utredningar som bidrar till samhällsdebatten och ger ZCTU kunskap och möjlighet att ha initiativ i frågor. Man driver också utbildningar och utarbetar underlag till ZCTU och medlemsförbunden samt ger råd i socioekonomiska sakfrågor.

Man arbetar med ett brett spektrum av frågor allt från utformning av pensionssystem/fonder, restaurering av den statliga industrin, att utveckla sociala dialogen med sydafrikanska NED-LAC som förebild, utredningar kring den förda sociala och ekonomiska politiken, det kinesiska inflytandet och dess påverkan på arbetsmarknaden mm. Rapporterna publiceras och har stor betydelse i den inhemska politiska debatten.

Man genomför också projekt som täcker fler länder än enbart Zimbabwe och ger idag stöd till den fackliga rörelsen i Moçambique att bygga sitt utredningsinstitut.

Besök hos Zimbabwe Chamber of Informal Economy Associations (ZCIEA)

ZCIEA bildades formellt under hösten 2009 efter ett långt organiseringsarbete sedan 2003. Hela processen har följts och stötts av ZCTU som fortfarande har en tjänst på sitt huvudkontor för att stödja organisationens utveckling.

ZCIEA organiserar idag omkring 2 miljoner personer som finns inom den informella ekonomin allt från anställda inom sektorn till små egenföretagare/entreprenörer. Man driver medlemmarnas frågor och för det ändamålet har man byggt en landsomfattande organisation som i princip har samma struktur som ZCTU. Man har god egen finansiering då medlemmarna bidrar med en medlemsavgift på 4 USD per månad. Man uppger att 1,2 miljoner av de två miljonerna medlemmar betalar regelbundet sin avgift.

Förutom stöd till medlemmarna är strategin att driva politiken så att man når målet att den informella sektorn ska utvecklas och integreras i den formella sektorn (transforming informal economy into maistreams activities).

Merparten av de små verksamheter/entreprenörskap som verkar inom den informella ekonomin är registrerade och man betalar skatt till staten och en rad olika avgifter till kommuner och lokala administrationer. Därmed bidrar man i viss utsträckning till finansieringen av det gemensamma. Självfallet finns en minoritet som kan betraktas som "svart arbetskraft" dvs man är inte registrerade och man betalar inga skatter eller avgifter till samhället.

Avslutande reflektion

De hinder för fackliga företrädare att öppet besöka ZCTU och Zimbabwe tycks för tillfället undanröjda och det var inga som helst problem att passera in i landet trots att jag var öppen med vilka jag skulle besöka.

Hela den fackliga rörelsen har fortfarande stora finansiella problem. Störst problem verkar medlemsförbunden ha. Det verkar som om förbunden är mer beroende av ZCTU än att cen-

tralorganisationen är beroende av sina medlemsorganisationer. Den numera någorlunda fungerande penningpolitiken med låg inflation tycks bidra till att stabilisera de fackliga organisationernas ekonomi. Däremot är den reella ekonomin som direkt berör löntagare en katastrof när mer än 90 % av arbetskraften går arbetslös eller är verksamma inom informella ekonomin. Självklart innebär detta existensen av en omfattande fattigdom i landet och där epidemier som koleran under 2009 den pågående torkan genast får stora konsekvenser för stora grupper.

Man kan konstatera att det fortfarande krävs ett omfattande stöd utifrån för att bidra till att bygga starka och uthålliga de fackliga organisationerna i landet. ITUC har för avsikt att organisera ett koordineringsmöte för att samordnar det internationella fackliga stödet till ZCTU och medlemsförbunden och göra det mer transparent. Att involvera GUF i den processen är av stor vikt. ZCTU är öppna för ett sådant initiativ.

Den politiska situationen i landet är oroande och det delade politiska ansvaret mellan Mugabe och Tsvangirai verkar inte kunna driva väsentliga frågor framåt. Utvecklingen vad gäller en ny konstitution är oroande och man kan skönja en tydlig spricka mellan å ena sidan MDC och å andra sidan ZCTU och folkliga rörelser i landet. Här bör vi följa utvecklingen och eventuellt bidra med opinionsbildning i just frågan om konstitutionen. Det blev uppenbart att bl a Sida sedan 2008 upphört med sitt stöd till NCA som driver folkrörelsernas krav på en folklig process och en folkligt förankrad konstitution. Detta trots att Sida och ambassaden är tillskyndare för att påtala nödvändigheten av dialog, öppenhet och pluralitet.

Slutligen hade ZCTU utformat ett mycket informativt program som gav mycket insyn i både den aktuella politiken i landet som att ge insyn in de interna förhållandena inom ZCTU och förbunden.

Stockholm den 2 februari 2010

Lars Bengtsson